

Всеукраїнська наукова конференція

«Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень»

29 квітня 2025 року
М.Одеса

Міністерство освіти та науки України

**Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського**

**Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка**

**Відділ історії козацтва на півдні України
Науково-дослідного інституту козацтва при Інституті
історії України НАН
України**

Одеський національний морський університет

Одеський національний художній музей

ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ТРЕНДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Збірка наукових праць

Електронне наукове видання

Одеса – 2025

Рекомендовано до друку кафедрою історії України
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Протокол № 11 від 18 червня 2025 р.

Рекомендовано до друку вченою радою
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Протокол № 17 від 26 червня 2025 р.

Редакційна колегія:

К.і. н., доцент Сєкерська О. П. (Одеса) – *відповідальний редактор*
Лаборант кафедри історії України Яковлєва Д. Є. (Одеса) –
відповідальний секретар

Д. і. н., професор Бабенко Л. Л. (Полтава)

Д. і. н. Бруяко І. В. (Одеса)

Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень: збірка
наукових праць / за ред. О. П. Сєкерської. Одеса, 2025. 250 с.

Збірка наукових праць присвячена важливим проблемам сучасної
історичної науки, які стосуються сучасних трендів досліджень історії та
археології України. До неї увійшли публікації молодих вчених, аспірантів та
здобувачів освіти, оприлюднені на I Всеукраїнській науково-практичній
конференції «**Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень**»,
яка відбулася **29 квітня 2025 року** у ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Видання розраховане на вчених-істориків, викладачів, студентів і усіх,
хто цікавиться історією та культурою України.

Рецензенти: д. і. н., професор Гончарук Т. Г.
д. і. н., професор Діанова Н. М.

Видано за редакцією авторів-здобувачів та наукових керівників

ОБРАЗИ АРКАДІЇ: ВІД УТОПІЧНОЇ ДО УРБАНІСТИЧНОЇ <i>Маціборко Євгеній, Водько Владислав</i>	158
УНІВЕРСАЛИ ГЕТЬМАНА ІВАНА ВИГОВСЬКОГО, ЯК ДЖЕРЕЛО РЕГУЛЮВАННЯ ПОЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН З ДУХОВЕНСТВОМ <i>Мірошніков Ярослав, Бачинська Олена</i>	167
ВІЙНИ СКІФІВ В ОПИСІ АНТИЧНИХ АВТОРІВ: ХРОНОЛОГІЧНИЙ ОГЛЯД <i>Мунтян Вадим, Бруяко Ігор</i>	179
РОЗБУДОВА РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В ОДЕСІ В ХІХ СТОЛІТТІ <i>Огир Олександра, Діанова Наталія</i>	187
РОЛЬ ЖІНОК У МЕЦЕНАТСТВІ ЗА ЧАСІВ КНЯЖОЇ ДОБИ <i>Островська Валерія, Сітарчук Роман</i>	196
ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ЕЛІТИ В ОДЕСІ В ПЕРІОД НЕПу: ПОЛІТИКА, ЕКОНОМІКА ТА КУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ <i>Павлов Роман, Савченко Віктор</i>	202
УКРАЇНСЬКА ДІАСПОРА В КАНАДІ <i>Рябоконь Дарія, Савченко Віктор</i>	208
ЛІТЕРАТУРНО – МИСТЕЦЬКІ ОСЕРЕДКИ ОДЕСИ В 1920 – Х РОКАХ: ВІД «ГАРТУ» ДО «ВАПЛІТЕ» <i>Солодка Марія, Савченко Віктор</i>	215
ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК КУОРТУ СЕРГІЇВКА, ЙОГО РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ <i>Теплякова Єлизавета, Водько Владислав</i>	221
ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ЕТНОГРАФА МИКОЛИ МАРКЕВИЧА <i>Торубара Вікторія, Шаповал Лариса</i>	230
НІМЕЦЬКІ КОЛОНІСТИ НА ТЕРЕНАХ ОДЕЩИНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХVІІІ-ХІХ СТ. <i>Федотов Нікіта, Водько Владислав</i>	235

Солодка Марія, здобувачка третього
рівня вищої освіти спеціальності 032
Історія та археологія

Савченко Віктор, д.і.н., професор
кафедри історії України
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д.
Ушинського»

м. Одеса

УДК 930.1(477)«1920/1930»

ЛІТЕРАТУРНО – МИСТЕЦЬКІ ОСЕРЕДКИ ОДЕСИ В 1920 – Х РОКАХ: ВІД «ГАРТУ» ДО «ВАПЛІТЕ»

Анотація. Стаття присвячена аналізу літературно-мистецьких осередків Одеси у 1920-х роках, зокрема діяльності організацій «Гарт» і ВАПЛІТЕ. Розглянуто їхню роль у розвитку української культури, вплив на формування літературного процесу та зв'язок із українізаційною політикою того часу. Особливу увагу приділено специфіці функціонування літературних груп в умовах радянської влади та їхній взаємодії з іншими мистецькими течіями. Використано архівні матеріали, спогади сучасників і праці дослідників, що дозволяє простежити культурну динаміку Одеси в зазначений період.

Ключові слова: Одеса, 1920 – ті роки, літературні осередки, «Гарт», ВАПЛІТЕ, українізація, культура, мистецтво.

Одеса, як важливий культурний центр України, завжди привертала увагу дослідників завдяки своїй унікальній історії та багатому культурному спадку. У 1920-х роках місто стало ареною для активного розвитку української культури, зокрема літератури та мистецтва. Після Жовтневої революції та в умовах радянської влади, яка намагалася здійснити політику українізації, Одеса стала важливим осередком літературних та мистецьких експериментів. Протягом цього періоду в місті діяли кілька літературних

організацій, серед яких особливу роль відіграли об'єднання «Гарт» та Вільна Академія Пролетарської Літератури (ВАПЛІТЕ), які стали важливими етапами в історії української літератури і культури.

Метою цієї статті є дослідження літературно-мистецьких осередків Одеси 1920-х років, зокрема їхнього впливу на формування української літературної традиції та роль у культурній політиці радянського уряду. Особлива увага приділяється аналізу діяльності «Гарту» та ВАПЛІТЕ, які прагнули знайти нові форми вираження в контексті радикальних соціальних та політичних змін. Крім того, в статті розглядається взаємодія цих організацій з іншими культурними течіями та їхній внесок у розвиток національної ідентичності через мистецтво й літературу.

Цей матеріал може бути корисним для досліджень, що стосуються як історії української літератури, так і культурної політики того періоду.

Метою цієї статті є аналіз діяльності літературно-мистецьких осередків Одеси 1920-х років, зокрема об'єднань «Гарт» та Вільної Академії Пролетарської Літератури (ВАПЛІТЕ), а також визначення їхнього впливу на розвиток української літератури та культури в умовах українізації. У статті досліджується роль цих організацій у формуванні культурної політики, їхній зв'язок з іншими мистецькими течіями та вплив на національну ідентичність в період соціальних і політичних змін. Окрім того, метою є вивчення культурного контексту Одеси того часу через призму літературної діяльності та мистецької взаємодії між організаціями, митцями та державними структурами.

Одеса в 1920-х роках була важливим культурним осередком, що відзначався інтенсивним розвитком мистецтва, літератури та театру. Зокрема, літературні об'єднання стали важливим фактором формування культурного життя міста. Одним з таких осередків було літературне об'єднання «Гарт», яке відіграло значну роль у розвитку української літератури в цей період. Засноване в 1921 році, «Гарт» був орієнтований на підтримку молодих українських авторів і сприяв формуванню нового обличчя української літератури в умовах соціалістичних змін. Як зазначає нацковець

Ю.В. Телячий, ««Гарт» був першою спробою об'єднати письменників, які прагнули поєднати революційні ідеї з національними традиціями в літературі.» [1, с. 312].

Другим значним літературним об'єднанням став ВАПЛІТЕ (Вільна Академія Пролетарської Літератури), яке було засноване в 1926 році. Це об'єднання мало більш чітку політичну орієнтацію і було спрямоване на прославлення соціалістичних ідеалів через літературу. ВАПЛІТЕ активно підтримував комуністичний режим і прагнув відображати соціалістичні зміни через літературну творчість. Як відзначає дослідник В. Сидоренко, ««ВАПЛІТЕ» стало осередком літературного життя, що об'єднало письменників, які прагнули створити нову українську літературу, спираючись на європейські традиції та революційні ідеї.» [2, с. 145].

Одеса в цей час була не тільки літературним, а й театральним центром, де активно розвивалася театральна культура. Театр став важливим інструментом українізації, в якому об'єднувалися нові підходи до мистецтва та літератури. Вивчення впливу театральних груп на культурне життя Одеси є важливим аспектом у розумінні змін, що відбувалися в цей період. Як зазначає театрознавець В. Дубровський, «У 1920-х роках Одеса стала важливим центром театального життя, де поєднувалися традиції та новаторські пошуки в мистецтві.» [3, с. 152].

Роль літературно-мистецьких осередків Одеси в 1920-х роках не можна оцінювати без урахування культурної політики того часу. В умовах українізації, коли центральна влада намагалася забезпечити розвиток української культури, ці осередки стали важливими агентами змін. Вони сприяли формуванню нової національної ідентичності, що відображала зміни в суспільно-політичному контексті. Через літературні та мистецькі організації, такі як «Гарт» та ВАПЛІТЕ, в Одесі з'явилась нова генерація письменників і митців, які пропагували ідеї соціалізму та національної ідентичності. Як пише дослідник історії культури Ю. Телячий, «Літературно-мистецькі об'єднання, такі як «Гарт» та «ВАПЛІТЕ», відіграли ключову роль у формуванні нової культурної ідентичності радянської України.» [1, с. 318].

Висновки. Літературно-мистецькі осередки Одеси в 1920-х роках відігравали вирішальну роль у формуванні культурного та соціального ландшафту не лише міста, а й усієї України. У цей період, коли соціалістична політика активізувала процеси українізації, Одеса стала важливим культурним центром, який не лише зберігав традиції, а й формував нову національну ідентичність через літературу, театр і мистецтво.

Літературне об'єднання «Гарт», засноване в 1921 році, стало важливим фактором у розвитку української літератури, орієнтуючи письменників на соціалістичні ідеали та національне відродження. Крім того, цей осередок сформував цілу низку важливих літературних постатей, що заклали основи нової культурної традиції в Україні. Подібна роль була відведена й ВАПЛІТЕ, яке виявилось важливим для розвитку літератури й мистецтва в Україні в цілому. Це об'єднання також сприяло утвердженню української культури через пропаганду соціалістичних ідей, що, зокрема, відображалось в творчості письменників і художників.

Важливу роль у культурному житті Одеси 1920-х років відіграв театральний процес, який став важливим інструментом для пропаганди українізації через мистецтво. Театр в Одесі того часу активно сприяв інтеграції української культури в загальну ідеологічну картину, допомагаючи формувати нову національну самосвідомість через вистави, що розкривали соціальну боротьбу, українізацію та проблеми національної ідентичності.

З літературної та культурної точки зору, осередки «Гарт» та ВАПЛІТЕ стали не лише майданчиками для розвитку нової української літератури, а й важливими культурними агентами, які реалізували ідеї соціалізму через творчість. Вони сприяли створенню культурної інфраструктури, яка поєднувала традиції з новими революційними ідеями, що були частиною соціалістичної політики того часу.

Культурне життя Одеси 1920-х років стало важливим етапом у розвитку української культури та національної ідентичності. Літературно-мистецькі осередки, зокрема «Гарт» і ВАПЛІТЕ, сприяли формуванню нової соціалістичної нації, підкреслюючи важливість національних цінностей і традицій через мистецтво та

літературу. Це була своєрідна культурна революція, яка сприяла утвердженню української національної ідентичності в умовах соціалістичних змін.

В результаті, Одеса в 1920-х роках стала не лише осередком літературної та театральної діяльності, а й важливим центром культурних трансформацій, що відображало процеси соціальних і політичних змін, які відбувалися в Україні. Літературно-мистецькі осередки стали важливими агентами цього процесу, допомагаючи сформувати нову українську культуру, орієнтуючись на соціалістичні ідеали та національне відродження.

Список використаних джерел

1. Телячий Ю. В. Українська літературно-мистецька інтелігенція в національно-культурному відродженні (1917–1921 рр.) : [моногр.] / Ю. В. Телячий. – Тернопіль : ТзОВ «Терно-граф», 2014. – 600 с.
2. Сидоренко В. Нариси з історії театрального мистецтва України ХХ століття / В. Сидоренко, М. Ковальчук, О. Кочерга. – Київ : КМАЕЦМ, 2006. – 256 с.

Solodka Mariia, graduate student, majoring
in 032 History and archeology

Savchenko Viktor, Doctor of Historical
Sciences, Professor of the Department of
History of Ukraine
South Ukrainian National Pedagogical
University named after K. D. Ushynsky
Odesa

LITERARY AND ARTISTIC CENTERS OF ODESSA IN THE 1920S: FROM "HART" TO "VAPLITE"

Abstract. This article explores the literary and artistic circles of Odessa in the 1920s, focusing on the development of the "Hart" group and "VAPLITE" as key elements of Ukrainian cultural life, their impact

on literature and theater, and their role in shaping national identity during the interwar period.

Key words: *Odesa, 1920s, literary centres, Ukrainisation, culture, art.*

Електронне наукове видання

Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень: збірка наукових праць / за ред. О. П. Сєкерської. Одеса, 2025. 250 с.

Збірка наукових праць присвячена важливим проблемам сучасної історичної науки, які стосуються сучасних трендів досліджень історії та археології України. До неї увійшли публікації молодих вчених, аспірантів та здобувачів освіти, оприлюднені на I Всеукраїнській науково-практичній конференції **«Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень»**, яка відбулася **29 квітня 2025 року** у ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Видання розраховане на вчених-істориків, викладачів, студентів і усіх, хто цікавиться історією та культурою України.

Матеріали подано в авторській редакції

Макетування: Яковлєва Д. Є.

Дизайн обкладинки: Засоба К. І.